

## МЕТОДЫКА РАБОТЫ РЕЖЫСЁРА З ФАЛЬКЛОРНЫМІ КАЛЕКТЫВАМІ

У навуковай і метадычнай літаратуры праблема засваення рэжысёрам тэкстаў і сэнсаў фальклорнай спадчыны ў свяце не надзяляецца дастатковай увагі. Часцей за ўсё перад рэжысёрам узнікаюць такія пытанні: як узнавіць у сцэнічнай дзеі тую ці іншую традыцыю, якое месца ў свяце павінны займаць фальклорныя творы ў рэпертуары калектываў, як пераадолець цяжкасці, звязаныя з пастаноўкай мясцовага танца, песні, анекдота, казкі, абраду ва ўмовах сцэны, нівеліраваць «мяжу» паміж выканаўцамі і гледачамі, стварыць «фальклорную сітуацыю» і інш. Методыка работы рэжысёра з фальклорнымі калектывамі грунтуецца на тэорыі і метадалогіі фалькларызму ў мастацкай творчасці, распрацаванай аўтарам, якая ўключае наступныя тыпы: 1) традыцыйны фальклор; 2) другасны фальклор; 3) апрацаваны фальклор; 4) аўтарскія творы, творы асобнах калектываў, якія прайшлі працэс фалькларызацыі; 5) стылізаваны фальклор; 6) рэстаўрыраваны фальклор; 7) рэканструяваны фальклор [1].

Кожны з адзначаных тыпаў фалькларызму патрабуе ад рэжысёра спецыфічных методык работы з фальклорнымі калектывамі, іх кіраўнікамі, ведання асаблівасцяў прыроды фальклорнага мастацтва. Важнейшым канцэптуальным метадычным падыходам у рабоце рэжысёра пры засваенні фальклору ў свяце з'яўляецца асэнсаванне адносінаў з традыцыйнай спадчынай розных узроставых груп насельніцтва. Перш за ўсё гэта тыя, хто з'яўляецца носьбітамі традыцыі, як правіла, людзі старэйшага і сярэдняга ўзросту, якія жывуць пераважна ў сельскай мясцовасці, і моладзь, што вывучае фальклор падчас экспедыцый у народнае асяроддзе, альбо ў нотна-фоназапісах ці літаратурных крыніцах і інш. Яшчэ больш ускладняецца методыка работы рэжысёра з дзіцячымі фальклорнымі калектывамі, якія вывучаюць спадчыну ў гарадах і не маюць магчымасцяў пераймання майстэрства ад непасрэдных выканаўцаў [2].

Толькі зразумеўшы гэтыя зыходныя тэарэтычныя пастулаты, рэжысёр мае права і магчымасць кампетэнтна ўвасабляць у сваёй прафесійнай дзейнасці методыку работы з фальклорнымі калектывамі пры падрыхтоўцы іх да выступлення ў свяце.

Вызначым асноўныя метадычныя прыёмы ў рабоце рэжысёра з фальклорнымі калектывамі рознага тыпу фалькларызму. Асаблівае месца ў прадстаўленай вышэй тыпалогіі належыць традыцыйнаму фальклору, выканаўцамі якога з'яўляюцца непасрэдныя носьбіты традыцыі. Тут не трэба блытаць аўтэнтычны фальклор у жывым бытаванні і гэты ж фальклор, але перанесены ў сцэнічныя ўмовы, дзе аўтэнтыка непазбежна губляецца. Найважнейшымі прынцыпамі творчай дзейнасці традыцыйнага калектыву з'яўляюцца *вуснасць, калектывнасць і імправізацыйнасць* [3].

Традыцыйныя калектывы ўзнаўляюць мясцовую манеру выканання, валодаюць «сваім» рэпертуарам, спецыфічнай гутарковай мовай, дыялектамі. Рэжысёр павінен усведамляць, што менавіта гэтыя калектывы надаюць святу непаўторны, самабытны характар. У наш час кіраўнікамі калектываў традыцыйнага тыпу з'яўляюцца як аўтарытэтныя майстры-выканаўцы, так і падрыхтаваныя ў якой-небудзь галіне мастацтва прафесіяналы-спевакі, інструменталісты, харэографы і інш. Працуючы з лідэрамі ці кіраўнікамі калектываў традыцыйнага тыпу, рэжысёр павінен у метадычнай рабоце пры падрыхтоўцы свята ўлічваць ход думак кожнага ўдзельніка, таму што творчасць носьбітаў традыцыі заўсёды носіць калектывны характар.

Традыцыйныя калектывы займаюцца таксама рэстаўрацыяй фальклору: на рэпетыцыях успамінаюць умовы выканання фальклорных твораў, абрадавыя дзеі, у якіх адбывалася выкананне, рыхтуюць касцюмы і атрыбуты і інш. Рэстаўрацыя азначае – аднаўленне народнай песні ў першапачатковым выглядзе, дзякуючы захаванасці яе ў памяці людзей старэйшага пакалення. Гэта – жывая памяць пакаленняў, якая дазваляе адрадіць многія старадаўнія песні.

Другасны фальклор як тып фалькларызму – важная форма засваення музычнай спадчыны ў свяце. Значэнне яго цяжка пераацаніць у адносінах да перспектывы захаванасці фальклору ў свяце [4]. Удзельнікі калектываў другаснага фальклору – гэта моладзь, якая не з'яўляецца носьбітамі традыцыі, але імкнецца ўзнаўляць яе так, як яна бытуе ў жывым асяроддзі. Маладыя людзі вывучаюць народныя побыт, пераймаюць майстэрства ў народных выканаўцаў, запісваюць у час экспедыцый фальклорныя творы, цікавяцца адпаведнай навуковай і метадычнай літаратурай. Некаторыя з выканаўцаў другаснага фальклору памылкова лічаць, што яны з'яўляюцца прадстаўнікамі «аўтэнтычнага» фальклору. Але копія, нават таленавітая, ніколі не становіцца арыгіналам.

У метадычнай рабоце з калектывамі другаснага фальклору рэжысёр можа дапамагчы кіраўніку і ўдзельнікам у распрацоўцы мізансцэн, знаходжанні вобразаў і персанажаў, авалоданні пластыкай і мімікай, пабудовы выступлення ў свяце ў форме «маленькага спектаклю» – з завязкай дзеяння, яго развіццём, кульмінацыяй і фіналам [5]. Методыка работы рэжысёра з моладдзю, якая імкнецца дакладна ўзнавіць фальклорную традыцыю ў свяце, цалкам адпавядае вядомаму сярод народных майстроў прынцыпу: «Народная песня не проста спяваецца, яна іграецца». Якраз рэжысёр мае магчымасць навучыць моладзь авалоданню элементарнымі акцёрскімі навыкамі і ўменнямі, жэстамі, рухамі, мімікай і інш. Методыка работы рэжысёра з маладымі выканаўцамі набывае эстэтычны характар, што вызначаецца функцыяй канкрэтнай святочнай дзеі. Трэба, на жаль, канстатаваць, што многім маладзёжным калектывам, якія выступаюць у свяце, не хапае культуры паводзін на сцэне, адсюль і прымітывізм, і вульгарызм выканання фальклорных твораў, эстэтычная абмежаванасць. Увасабленне рэжысёрам у свяце эстэтычнай функцыі фальклорнага твора павінна быць вызначальным метадычным і практычным прынцыпам у яго рабоце з фальклорнымі калектывамі ўвогуле, але асабліва з маладзёжнымі.

Методыка работы рэжысёра з фальклорнымі калектывамі лагічна вызначаецца трансфармацыяй святочнай дзеі ў жывым бытаванні ў накірунку забавы, пацяшэння, гульні. Страта фальклорам сацыяльнай практычнай функцыі ў сучасным свяце, якое ажыццяўляе рэжысёр, накіроўвае метадычную работу ў рэчышча эстэтычнага відовішча, з выкарыстаннем рэгіянальных асаблівасцяў этнаграфічнага асяроддзя, народнага касцюма, прадметаў і рэчаў хатняга побыту, жывой гутарковай мовы, слоўнага, песеннага, інструментальнага і харэаграфічнага рэпертуару з элементамі народнага тэатра і інш. Размова ідзе пра карнавальны дух, прасякнуты элементамі эстэтыкі, які ўзнікае ў многіх народных святах: Каляды, Масленіца, Вялікдзень, Сёмуха, Купалле, хрэсьбіны, вяселле, застолле, сучасныя Дажынкі і інш.

Рэжысёру трэба ведаць, што некаторыя маладзёжныя фальклорныя калектывы займаюцца стылізацыяй, рэстаўрацыяй альбо рэканструкцыяй фальклору. Гэтыя тыпы фалькларызму патрабуюць ведання не толькі жывога бытавання традыцыі, але і дадатковай літаратуры па фальклору, этнаграфіі, мастацтвазнаўству, гісторыі Беларусі і інш. Улічваючы, што людзі ў наш час адарваліся ад вытокаў фальклорнай спадчыны, асабліва гарадская моладзь, рэжысёру трэба ствараць умовы для паспяховага ўспрыняцця слухачамі (гледачамі) праграм выступленняў гэтых калектываў. Рэжысёр можа падрыхтаваць аўдыторыю, раскажаўшы пра асаблівасці выступлення, пра ўдзельнікаў, іх творчыя схільнасці, інтарсы і інш. Рэжысёры не павінны абмяжоўваць творчую ініцыятыву калектываў, накіраваную на стылізацыю, рэстаўрацыю фальклору. Наадварот, у метадычнай рабоце яны абавязаны ствараць умовы для раскрыцця творчых задумаў калектываў.

У іншым аспекце выкарыстоўваюць фальклор народныя хары. Іх можна падзяліць на два віды: гарадскія калектывы, якія спяваюць у агульнай народнай манеры і не прытрымліваюцца якіх-небудзь канкрэтных стыляў, і калектывы, пераважна вясковыя, што выконваюць лакальны фальклор, або апрацоўкі народных песень, але спяваюць іх, захоўваючы асаблівасці мясцовай гаворкі.

Пры метадычнай рабоце з народнымі харамі, рэжысёру важна арыентавацца на такія, што выконваюць фольклор той мясцовасці, дзе гэтыя калектывы былі створаны.

Метадычная работа рэжысёра з **дзіцячымі фальклорнымі калектывамі** носіць арганізацыйны і творчы характар. Арганізацыйны аспект звязаны са стварэннем зацікаўленасці ў дзяцей, настаўнікаў і бацькоў да свята, вызначэннем выканаўцаў, напісаннем сцэнарыю, падрыхтоўкай рэжысёрска-пастаноўчай групы і інш. У той жа час, творчая работа, звязаная з выкананнем фальклору, павінна насіць гульнівы характар, які найбольш адпавядае дзіцячаму светаўспрымання і раскрывае іх фантазію і творчы патэнцыял.

У метадычнай рабоце з дзецьмі рэжысёр павінен улічваць індывідуальныя асаблівасці кожнага, ствараць умовы для раскрыцця здольнасцяў, пабуджаць фантазію. Для ўвасаблення рэжысёрскай задумы ў дзіцячым свяце фальклор, як мастацтва слова, песні, танца, забавы, гульні, з'яўляецца ўнікальным сродкам. Менавіта праз гульні ў дзецьмі ў свяце магчыма рэалізаваць метадычныя прынцыпы, прыёмы, падыходы, накіраваныя на развіццё разумовых, фізічных здольнасцяў падрастаючага пакалення.

Такім чынам, метадычная работа рэжысёра з фальклорнымі калектывамі павінна быць накіравана на максімальнае захаванне фальклорнай першакрыніцы ў свяце і раскрыццё творчага патэнцыялу яго выканаўцаў.

#### Спіс літаратуры:

1. Аляхновіч, А.М. Методыка асваення фальклорнай спадчыны / Аляхновіч А.М., Сучкоў І.І. – Мінск : Навука, 1995. – 243 с.
2. Аляхновіч, А.М. Народная песня ў мастацкай самадзейнасці / Аляхновіч А.М. – Мінск : Навука, 1991. – 322 с.
3. Аляхновіч, А.М. Беларуская традыцыйная музычная спадчына / А.М.Аляхновіч. – Мінск : Навука, 2000. – 243 с.
4. Гусев, В.В. Фолькоризм / В.В.Гусев // Восточно-славянский фольклор : словарь науч. и нар. терминологии. – Мінск: Выш. шк., 1993. – С. 406–407.
5. Дапаможнік для фальклорна-этнаграфічных калектываў. – Мінск : Выш.шк., 1988. – 243 с.